

9027

891.99

U-79

16
13

Արամ Երեմեան

Ի Գ Է Ա Լ Ի Ս Տ Ը

Պ Ա Ն Տ Օ Մ Ի Մ Ա Մ Ի Ա Ր Ա Ր Ի Ա Շ Ո Վ

13

891.99
5-79

Տպարան
Ս. Ամենափրկչ. Վանքի
ԶՈՒՂԱ.—ՍԳԱՀԱՆ
1920

891.99

25288-4.3.

Ե-79

2003

4439-564

ԵՐԵՎԱՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂՆԵՐԻՆ

Մեր բեմն ընդհանուր առմամբ աղքատ է գեղարևեստի տեսակներով. մեր երեկոյթներն անցնում են չափազանց տաղտկալի. բացի սովորական «արտասանութիւններից» և «ճառախօսութիւններից» համարե՛ս չինչ չենք լսում մեր երեկոյթներում. մեր կատակներն ու խաղերը բռնազբօսիկ են և վիրաւորիչ. նոյնիսկ քիչ թէ շատ կանոնաւոր երգեցողութիւն չունենք, էլ չարժէ խօսել օպերայի, բալետի մասին. երբեմն դուռնում են միայն «կենդանի պատկերներ», բայց այն էլ անուշով միայն «կենդանի», որովհետև մեր բեմերը չունեն հարկաւոր յարմարութիւնները, յատկապէս գաւառներում: Հռոմում այնքան զարգացած պանտօմիման (անձայն բեմական գեղարևեստ, ուր զգացմունքներն արտայայտւում են միայն շարժումներով և դիմախաղերով), որ և՛ դրամա է, և՛ կենդանի պատկեր, մեր մէջ համարե՛ս գոյութիւն չունի. երբեմն մե՛ծ քաղաքներում կարելի է տեսնել իբրև բացառութիւն. իսկ գեղարևեստի այդ ճիւղին վերաբերող գրական օրևէ երկ մենք չենք ճանաչում: Գ. Արամ Երեմեանը գալիս է իր լուծան զցելու այդ բացի մէջ «Իգէալիստը» փոքրիկ գեղարևեստական երկով, փոքրիկ, բայց բաւական հետաքրքիր, որի ներկայացումը կարող է ազատել մի երեկոյթ ձանձրալի դառնալուց:

Այդ տեսակետից մենք «Իգէալիստը» յանձնարարում ենք երեկոյթ կազմակերպողների առանձին ուշադրութեանը:

Ա. ԱՔԱՅԵԱՆ

1920 Մարտի 14,
Ն.—Ջուղա.

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ, ուսուցիչ, 35 տարեկան, միջին հասակով և թարմ ու գրաւիչ դէմքով: Կարճ մօրուք, մազերը բոլորովին սև: Հագուստը եւրոպական և ճաշակով: Ստացել է համալսարանական կրթութիւն և տոգորւած է ժողովրդին ծառայելու վեհ գաղափարով: Ծարժւածքը, ման գայն և գործունէութիւնը արագ և կրակոտ:

ՎՌԱՄԵԱՆ, Մալումեանի ընկերը, փաստաբան, 30 տարեկան, վայելուչ կազմւածքով և հաճելի դէմքով: Մազերը սև: Հագուստը նոյնպէս եւրոպական: Աւարտել է Մոսկւայի Լազարեան ճեմարանը, սպա անցել է Գերմանիա, ուր սովորել է փաստաբանութիւնը: Համակւած է սօցիալական գաղափարներով: Ծարժւածքը և քայլը վառվռուն:

ՅԱՍՄԻԿ, Մալումեանի քոյրը, 16 տարեկան, գեղեցիկ դէմքով, նուրբ կազմւածքով, սևաչեայ և սևահեր: Աւարտել է Թիֆլիսի գիմնազիոնը: Հայրը և մայրը մեռել են, մնացել են երկու եղբայրները: Հագնւած է եւրոպական տարազով: Ծարժւածքը նուրբ է և կենդանի:

ՎԱՆՊ, Յասմիկի փոքրիկ եղբայրը, 6 տարեկան, գեղեցկադէմ, երեսը թուխ, յօնքերը սև: Հագուստը պարզ և գեղեցիկ:

ՄԱՐՕ, գաղթական կին, 30 տարեկան, սևաչեայ, ոտաբորիկ, պատառատուն զգեստ, թևերը բոլորովին մերկ, իսկ զլուխը ծածկած հին թաշկինակով: Հիւժւած, կմախքացած և ապուշ նայւածք: Ծարժւածքը գանգաղ (բռնած է Երւանդի ձեռքից):

ԵՐԻԱՆԻ, գաղթական կնոջ որդին, 6 տարեկան, գեղեցկա-

դէմ, սեւաչեայ, մագերը երկար և ցանուցրիւ: Թւերն
ու ոտքերը միանգամայն մերկ և ոտաբորիկ:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ, 25 տարեկան, զինւորական տարազով:
ԵՐԵՍՈՒՆ ՀՈԳԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ՝ (որոնցից 25 հոգին հա-
լեր են, 3՝ քրդեր և 2՝ ասորիներ), կին, տղամարդ,
մանուկներ, բոլորն էլ խեղճ գրութեան մէջ՝ պատա-
ռատուն հագուստով, գրեթէ ոտաբորիկ և գլխաբաց,
շատերի ձեռքերին անտաշ գաւազան, իսկ իրենք փո-
շոտ, յոգնած և հիւժւած:*)

Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Պանտոմիմա կոչւում է դրամատիքական այն արտադրութիւ-
նը, որի մէջ դերակատարները իրենց գործողութիւններն ու զգաց-
մունքներն արտայայտում են անխօս, միայն դէմքի և մարմնի շար-
ժումներով և որի գլխաւոր բնորոշ յատկութիւնը պատկերների
բնականութիւնը, պարզութիւնը և գեղարւեստականութիւնն է:

Իր նիւթը պանտոմիման քաղում է որևէ մի դէպքից, որի
շուրջ անդրադառնում է գործողութիւնը:

Ըստ իր էութեան պանտոմիման բաժանւում է երկու տեսա-
կի. ա) Մնջկատակ կոչւում է ծաղրական դրամատիքական այն ար-
տադրութիւնը, որի հերոսներն ամենահասարակ մարդիկ են և իրենց
անմիտ կուռով և գործողութիւնով առաջ են բերում հանդիսական-
ների մէջ ծիծաղ, ծաղր, զայրոյթ և արհամարհանք: Իսկ դրամա-
տիքականի մէջ նկարագրւում է որևէ մի դէպք և որի հերոսներն
օժտւած են վեհ յատկութիւններով և աչքի են ընկնում իրենց
աննկուն կամքով ու տոկուն բնաւորութեամբ:

Պանտոմիման սկիզբն առաւ Հռոմում, ուր կարճ ժամանակի
մէջ վերին աստիճանի կատարելագործութեան հասաւ: Հռոմից
անցաւ պանտոմիման Յունաստան և այնտեղից էլ Լեբոնական
ազգերին:

* * *

Սոյն պանտոմիմա բնագիրն առաջին անգամ ներկայացրած է Նոր-Ջուլայի Ազգ-
երկուս ղպրոցի Թատրոնում՝ 1917 թւի Փեկտեմբերի 31-ին, իսկ երկրորդ ան-
գամ՝ 1919 թ. Դեկտեմբերի 31-ին:

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

1920

Նոր — Ջուլա.

*) Սոյն պանտոմիման ներկայացնել ցանկացողները խնդրում է ներկայա-
ցումից առաջ հանդիսականներին ծանօթացնել բովանդակութեան հետ:

Բ Ե Մ Ը

Բեմը ներկայացնում է Մալումեանի տան հիւրասենեակը; պարզ, բայց ճաշակով կահաւորւած:

Աջ* պատի մէջ մի մեծ լուսամուտ և մի դուռ, որ տանում է սեղանատունը: Զախ պատի մէջ մի այլ դուռ, որ տանում է ննջասենեակը, իսկ խորքի պատի մէջ մի ուրիշ դուռ, որ տանում է փողոցը: Բոլոր դռներն էլ ծածկւած են գեղեցիկ վարագոյրներով:

Բեմի մէջտեղում դրւած է փոքրիկ և բոլորակ մի սեղան, ծածկւած գեղեցիկ սփռոցով, վրան մի ալբոմ, թերթեր, ծխախոտ, մոխրաման, փոքրիկ շշով գինի, բաժակներ և այլն: Սեղանի մօտ դրւած է գեղեցիկ մի բազկաթոռ: Աջ պատի առջև, բեմի ծայրին, դրւած է քառակուսի մի այլ սեղան թաւշեայ ծածկոցով, որի վրայ դրւած են թանաքաման, գրիչ, զանգակ և այլն: Սեղանի մօտ կան երկու գեղեցիկ աթոռներ:

Բեմի յատակն ամբողջապէս ծածկւած է գորգով. առաստաղից կախւած է գեղեցիկ ջահ՝ վառ մոմերով: Զախ և խորքի պատերից կախւած են գեղարևեստական նկարներ և Մալումեանի հանգուցեալ հօր և մօր նկարները, ինչպէս և հասարակական գործիչների և գրողների: Իսկ խորքի պատի առջև դրւած է դաշնամուրը, մօտը մեծ հայելի և ժամացոյց:

* Աջ և ձախ պատի ընդունել հասարակութեան դիւրից նայելով:

Ի Դ Է Ա Լ Ի Ս Տ Ը *

Տեսիլ առաջին

Մ Ա Լ Ո Ւ Մ Ե Ա Ն և Վ Ռ Ս Մ Ե Ա Ն

(Ամբողջ գործողութիւնը կատարում է արագ և մտքերն ու զգացումները արտայայտում են անխօս, միայն դէմքի և մարմնի շարժումներով):

Վարագոյրը բացւելիս բեմի կտից հնչում է քաղցր և մեղամաղձոտ երաժշտութիւն:

Մ Ա Լ Ո Ւ Մ Ե Ա Ն, մենակ, սենեակի մէջտեղում, բազկաթոռի վրայ նստած ծխում է և մտածում (մի քանի վայրկեան լռութիւն): Աչքին են զարկւում պօստից դեռ նոր ստացւած թերթերը. մէկը միւսի ետևից կարդում է... Յանկարծ ցընցւում է (որովհետև մի սիւնակի վրայ կարդում է, խոշոր տառերով գրւած, Տաճկահայաստանի կոտորածների սրտաճըմլիկ նկարագրութիւնը), բարձրանում է տեղից և ձեռքը ճակատին տանում, ապա զգւանքով դէն է գցում թերթը և սկսում է արագ-արագ ման գալ, մտախոհ դէմքով: Յետոյ կանգ է առնում բեմի առջևում և մտածում մի քանի բուպէ: Վճռում է գնալ և օգնել գաղթականներին: Մօտենում է գրասեղանին և վերցնելով մի թուղթ, շտապով Վաւմեանին նամակ է գրում, որի մէջ յայտնում է իր վճիռը (Երաժշտութիւնը լռում է):

Վ Ռ Ս Մ Ե Ա Ն, խորքի դռնից մտնում է ներս (Աջ ձեռքում ձեռնափայտը, իսկ ձախին՝ վերարկուն), մի բուպէ կանգ առնում, ապա դռան մօտ գտնւող մեխից կախում է վերարկուն, ձեռնափայտը և գլխարկն ու շտապում Մալումեանի մօտ, բայց նա մտախոհ՝ ոչինչ չի լսում: Վաւմեան ձեռքով դպչում է Մալումեանի թևին, որ անմիջապէս ձեռք է տա-

*) Իգէտիտի նիւթը վերցրած է լրակառութիւնից:

լիս Վառամեանին և հրաւիրում է նստել (Նստում է Վառամեանը), ապա ցոյց է տալիս թէ իր նամակը և թէ թերթը: Վառամեան կարդում է և հոգեկան յուզմունքներ արտայայտում: Այնուհետև երկուսն էլ մօտենում են բեմի ծայրին, զէմքերը կէս հասարակութեան: Մալումեան յայտնում է Վառամեանին իր վճիռը. խաչաձև (X) քաշում է ձեռքը կրծքին, իբր թէ պիտի զինւեմ և զնամ այնտեղ, գաղթականների մօտ, ուր արտասուքներ են թափուում, ուր արիւնն է հոսում . . . (Մալումեան քայլում է, իսկ Վառամեան մտածում (Հանգիստ մի քանի րոպէ). Վառամեանն էլ համաձայնուում է զնալ (Իր միտքն արտայայտում է նոյն շարժումներով), ապա երկուսն էլ գնում են դուրս պատրաստելու: Դըրսում հագնում են զինւորական զգեստ, կրծքերին խաչաձև փամփուշտներ, ձեռքերին մի մի մաուզէր և ոտներին գեղին կաշուէ երկար կօշիկներ:

Տեսիլ երկրորդ
ՅԱՍՄԻԿ և ՎԱՆՈ

Երաժշտութիւնը հնչում է աւելի մելամաղձոտ մօտիւով: ՅԱՍՄԻԿ, աջ պատի դռնից ներս է գալիս Յասմիկ ժպտուն, անհոգ զէմքով և կանգնում ծնողների նկարի առաջ. զարթնում են իր մէջ մի շարք ուրախ և տխուր զգացմունքներ, համբուրում է նկարը, ապա նստում բազկաթոռի վրայ և թերթում ալբօմը: Այնուհետև մօտենում է քառակուսի սեղանին. յանկարծ եղբօր զրած նամակն է աչքին զարկում, կարդում է, նախ շփոթուում և անհանգստանում է, ապա սարսափ է արտայայտում, յետոյ ցնցում և խոր հառաչում, նորից է կարդում և հոգեկան տանջանքներ արտայայտում: Կարդում է նաև թերթը և ցնցելով սարսափ է արտայայտում, յետոյ սաստիկ յուզում և յուսահատ ընկնում քառակուսի սեղանի վրայ և գլուխը ձեռքերի մէջ առած լուռ լաց է լինում:

ՎԱՆՈ (Երկար լուռութիւնից յետոյ), գլխաբաց, ձեռքին մի

փոքրիկ ծաղկեփունջ, խորքի դռնից վազելով՝ մօտենում է քրոջը և վախվխելով ձեռքը կամաց դնում է նրա ուսին և յետ քաշում, բայց քոյրը ոչինչ չի զգում. նորից է դաչում. Յասմիկը գլուխը բարձրացնում է, ստանում ծաղկեփունջը, գրկելով՝ Վանօին համբուրում է և խոր մտածմունքի մէջ ընկղմում (Կարճ լուռութիւն):

Տեսիլ երրորդ

ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ, ՎՌԱՄԵԱՆ, ՅԱՍՄԻԿ և ՎԱՆՈ

ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ և ՎՌԱՄԵԱՆ, խորքի դռնից ներս են գալիս զինւած և շարժումներով խօսելէն: Յասմիկ կանգնում է շտապով և թաշկինակով սրբում աչքերը: Մալումեան ցոյց է տալիս քրոջը թերթն և շարժումներով այսպէս է արտայայտում իր միտքը.

— Բո՛յր*, ես եկել եմ քեզ մնաք բարով ասելու, սրովհետև չեմ կարող այլևս մնալ այստեղ, երբ այնտեղ մեր քոյրերն ու եղբայրները կոտորուում են և տանջուում: Նրանք կարօտ են օգնութեան, իսկ իմ այստեղ մնալը յանցանքների գերագոյնն է: Մնաք բարով, ես չեմ կարող նրանց անօգնական թողնել (Մի պահ քայլում է, ապա մտախոհութեան մէջ ընկնում): ՅԱՍՄԻԿ (Սաստիկ յուզումով բռնում է եղբօր ձեռքերը և համբուրելով կրծքին սեղմում), Եղբայր, խղճս ինձ և նրան (Յոյց տալով փոքրիկ եղբօրը), ո՞վ կը պահի, պահպանի մեզ, ո՞վ մեզ համար հայր և մայր կլինի . . . Օօ՛, առանց քեզ ես չեմ կարող ապրել ծնրադրում է և ոտքերին փաթաթելով հեկեկում, (մի րոպէ ծանր լուռութիւն):

ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ (Ազատւելով Յասմիկից՝ յուզւած քայլում է արագ—արագ, ապա յենւում է պատին և ձեռքը ճակատին տանելով, մնում է անշարժ, մտածմունքի մէջ խորասուզւած, յետոյ մտքերից սթափւելով՝ դառնում է քրոջը), քոյր, մի խնդրել, որ մնամ, իմ սիրտը շատ է ցաւում քեզ հա-

* Բռանը շփտի արտասանել, այլ ոչնչ իմաստով հոգեկան ապրումներ պիտի ցոյց տալ:

մար, բայց ես չեմ ապրում միայն քեզ համար . . . (Յասմիկ հոգեկան յուզմունքներ և տանջանքներ է ցոյց տալիս և չկարողանալով տանել կսկիծը՝ ընկնում է եղբոր գիրկը և հեկեկում (Լուսթիւն): Մալումեան սակայն անդդուելի է մնում: Ազատելով քրոջից, վերցնում է գինու շիշը, լըցնում է բաժակները և մնաք բարով ասում քրոջը, ապա խմում են (Վաւմեան և Մալումեան) միմեանց կենաց և երգում են հաւատարիմ մնալ իրենց իգէալին: Այնուհետև Մալումեան գրկում, համբուրում է քրոջը և եղբորն ու դուրս գնում: Վաւմեան հետևում է նրան: Իսկ Յասմիկ տեղն ու տեղը կանգնած, տխուր հայեացքով նայում է եղբոր ետևից և աղերսագին պարզում է ձեռքերը դէպի նրան, ապա խելագարի պէս այս ու այն կողմն է նայում, վազում դէպի առաջ և չը կարողանալով իրեն զսպել, ընկնում է բազկաթուռի վրայ և հեկեկում: Իսկ Վանօն գլուխը քրոջ ուսին դնելով՝ տխուր կանգնում է (Մի քանի վայրկեան լուսթիւն): այնուհետև Յասմիկ դանդաղ քայլերով մօտենում է մօր նկարին, դէմքը բոլորովին սառը, անզգայացած՝ երկար նայում է, համբուրում և սկսում է հեկեկալ (Ծանր լուսթիւն): Ապա Վանօի հետ չոքում է բեմի մէջտեղում և երկուսն էլ ձեռքերը տարածելով դէպի երկինք, աղօթում են (Հնչում է խիստ մելամաղձոտ երաժշտութիւն):

Վարագոյր (Երկու ըոպէ)

Տեսիլ չորրորդ

Քեմ անփոփոխ է

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ, ՄԱՐՕ և ԵՐԻԱՆԿ

Խորքի դռնից ներս են մտնում սուրհանդակը, գաղթական կինը և որդին, որը դողում է ամբողջ մարմնով: Սուրհանդակը յանձնում է Յասմիկին մի նամակ, որ շտապամամբ բաց անելով՝ կարդում է հետևեալը.

Վան, 30 Յունիս 1920.

Թանկագին քոյրիկ,

Շատ առողջ եմ, միայն քո կարօտն եմ քաշում: Ճանապարհին, մի հովտում, կուռի բռնեցիք թրքերի հետ (Յասմիկ սարսափ է արտայայտում), բայց մի ուժեղ գրոհով յետ մղեցինք մեր թշնամուն (Ուրախանում է): Մի քանի օրից յետոյ մեզ նորից շրջապատեցին (Սարսափում է). մենք կուռում էինք հովտի բարձունքից, յանկարծ անողոք գնդակը գետին տապալեց սիրելի Վաւմեանին (հառաչում է). մի սարի լանջին թաղեցի նրան (Սաստիկ տխրում է), ապա ուղևորեցի Վան: Ճանապարհին հանդիպեցի երկու գաղթականների (Նայում է գաղթականներին), որոնք անօգնական ընկած էին. մի սուրհանդակով նրանց ուղարկում եմ քեզ. տանջած հայ ժողովրդի փշրանքներն են նրանք, խնամիր գուրգուրալով, մինչև իմ վերագարծը:

Շուտով կտեսնւենք սիրելի քոյրիկ:

Եղբայրդ՝

Մալումեան

Յասմիկ համբուրում է նամակը և շտապով պատասխանում (Սուրհանդակը պատասխանն ստանալով՝ մեկնում է), յետոյ, ժպիտը երեսին, մօտենում է գաղթական որբիկին և համբուրում, ապա շտապում է միւս սենեակը և նոր ջորեր բերելով՝ հագցնում ու մօր հետ տանում է ննջասենեակը:

9027

56
51

որպէսզի հանգստանան. Վանօն հետևում է նրանց (Լուս-
թիւն): Յասմիկ վերադառնում է տխուր և վշտալից՝ նստում
դաշնամուրի առաջ և նկատում է տխուր մի էլիզբիա (Մօտ-
երկու ըոպէ), ապա մօտենալով գրասեղանին, նստում է և
լուռ կարդում, յանկարծ գիրքը զցում է սեղանի վրայ և
խոր մտածմունքի մէջ ընկնում՝ գլուխը ձեռքերի մէջ ա-
ռած:

Տեսիլ հիմնգետոյ

ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ և ՄԻ ԽՈՒՄԲ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ

Հնչում է հրաժշտութիւնը խիստ մեղամաղձոտ մօտիւնով:
Գաղթականները խորքի դռնից դալիս են ներս (Յաս-
միկ սաստիկ շւարած կանգնում է), ապա վազում է ներս
Մալումեան (Ձեռքին դրօշակ, իսկ արևնոտ գլուխը թաշ-
կինակով կապած) և ընկնում է բազկաթուռի վրայ: Յասմիկ
սարսափած վազում է առաջ և ընկնում եղբօր ծնկների վրայ
(լուսթիւն):

Վ Ե Ր Ջ

2013

